

Ä
HISTORISCH-ROMANTISCHE LEVENSSCHETS

VAN

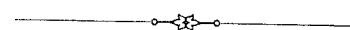
JOHAN SEBASTIAAN BACH

DOOR

CATHARINA F. VAN REES.

.....
EERSTE DEEL.
.....

Autosp

DEVENTER
A. J. VAN DEN SIGTENHORST.

Xx1-8

Autosp

INLEIDING.

TYP. — P. A. GEURTS — NIJMEGEN.

*De welvaart van het schoone Saksen was door den dertigjarigen Duitschen oorlog, (1618—48) vernietigd. Handel, wetenschap en kunst kwijnden. De invloed van het Fransche Hof op vele Duitsche vorstenhoven, kweekte praal- en genotzucht, zedenbederf en een anti-nationale begunstiging van buitenlandsche kunst en industrie. Alleen Thuringen behield onder 't bestier van verlichte, vaderlandlievende Hertogen zijn echt Duitsch karakter. In het kleine, rustige Weimar vond de edele denker, de ernstige geleerde, steun, bemoediging en bescherming. Ook de muziek ontving in Thuringen haar schoonste, edelste wijding. Groo-
telijks had de muzieklievende Luther zich bekommerd over het kerkgezag, vele degelijke toonkunstenaars volgden zijn voorbeeld. Tot dezen rekende men de or-*

INLEIDING.

ganisten Bach. Hun stamvader Veith Bach, bakker van beroep en een ijverige Luthersche, was tijdens de religie-twisten in Hongarije in de 16de eeuw, van Presburg naar 't rustige Weimar in Thuringen ontvloden en zette daar zijn bakkerij voort. Hij speelde de luit en wekte de geestdrift zijner toehoorders door de karakteristieke volksmelodieën van zijn geboorteland. Zijn muzikale aard plantte zich voort op zijn drie zonen en hun nazaten en wist zich bij iederen nieuwen Bach krachtiger en veelbeteekenender. Weldra strekte de naam Bach tot aanbereling als er een organist of Hofmuzikant gekozen moest worden. De beroemdste dezer familieleden was de organist van Eisenach, Johan Christoffel; (1643—1703). Zijn neef Johan Ambrosius onderscheidde zich in dezelfde stad als Hof- en Stadmuzikant. Beide neven waren gehuwd en met kroost gezegend.

Op den 21sten Maart 1685, kwam Johan Christoffel zijn neef Ambrosius geluk wenschen met de geboorte van zijn vijfde kind, een zoon, die den naam Johan Sebastiaan ontving. De nieuw-geborene verloor zijn moeder vroeg, maar de kunst breidde zegenend haar armen over hem uit en verhelderde zijn blik, dat hij haar zou kunnen aanwijzen in haar schitterendste regionen op haar onvergankelijken eeretroon.

EERSTE HOOFDSTUK.

HET FAMILIEFEEST (1694).

Een gouden luchtstreep in het Oosten deed de sterren verbleeken; de dagtoorts ontvlamde en begon van haar gloed uit te storten over het schoone Thuringen, Duitschland's klein Arcadië. Heerlijk ontvouwde het zijn duizendschoon en wees glimlachend op zijn liefelijke, van snelvlietende beken doorsneden dalen, zijn boschrijk gebergte, zijn koene rotsen en zijn schilderachtige ruïnes. Jubelend begroette het talrijk gevogelte den warmen zomerdag; een heirleger van insecten gonsde en snorde dooreen; van verre weerklonken welluidend en romanesk, de bengelende halsklokjes van het grazend vee in den groenen beemd en op de smakelijke bergruggen. Van menschen nog geen spoor. Toch waren ze in aantocht. De postwagen van Gotha naar Eisenach rammelt over

sten prijs waard is. Bovendien kan ik nog dingen naar een betere organist-plaats.

— Naar de mijne, — zegt de oom op weemoedigen toon.

— De uwe? — vraagt Johan, hem verwonderd aanstarend. — En gij waart zoo tevreden te Arnstadt!

— Dat ben ik ook, maar.... dikwijls is 't mij te moede, alsof mijn levensdraad bijna afgesponnen ware.

— Hoor eens, Oom Christoffel! — herneemt de neef op verdrietigen toon, — zulke droefgeestige gedachten moet ge vooral vandaag van u weren. Wedden durf ik 't, dat vader reeds van uw stemming per zielepost is ingelicht en er den druk van ondervindt. Moge toch mijn vrouw mij nooit met tweelingen verrijken; 't zou hen kunnen gaan als vader en u; men onderscheidt den een niet van den ander en begaat daardoor allerlei misslagen; is er een van streek, de ander ziet er ook naar uit. Noemt ge dat een zegen?

— Gij vergeet er het beste bij op te noemen, Johan. Vader en ik zijn één van ziel en zin en weten daardoor dat we elkander niet verliezen kunnen. Is dat niet van grooten troost bij 't scheiden? Zie eens, hier zijn we al bij de *Landgrafenschlucht*. Een eigenaardige natuur is deze. Met haar vriendelijken lach verlost ze ons in haar kille gewelven en jaagt er ons een huivering aan voor haar geheimzinnig wezen.

— 't Is waar; — antwoordt de neef opgeruimd — er moeten hier boschnimfen huizen of kwade geesten, die 't er ons benauwd trachten te maken. Mogelijk zijn 't wel de gekastijde zielen der onruststokers van dit land. Ze willen 't nog niet geheel afstaan en houden dit snippertje vast van de vele snippertjes waarin het

verdeeld is; mijnentwege mogen ze 't behouden, als ik er slechts het mijne van geniet zooals nu. Toch zeggen ze, dat de vrome Hertog Ernst wijzer zou gehandeld hebben, als hij één zoon in plaats van alle zeven tot de regeering had geroepen. Elken vingerbreed land een andere vorst, andere munt, andere postwagendienst. Wel bekomme het dit land en ons!

— Er heerscht vrede, dat is het voornaamste.

— De eene Hertog moet toch altijd meer waard zijn dan de ander — vervolgt Johan beslist — en zoo komt men tot de erkenning van den knapste, dien men 't opperbewind toekent. Althans, zoo doen de Bachs. Van Veit Bach kregen ze ieder hun deel om te beheeren, toch sprak het van zelf, dat hun vraagbaak moest zijn die er het meeste van wist. Nu, dat kan men alleen van neef Christoffel getuigen; dus benoemden ze hem tot hun Koning.

Aldus koutende vervolgen oom en neef hun weg, door de *Landgrafenschlucht* en 't *Marienthal* naar de stad.

't Gaat daar reeds bedrijvig toe, vooral in de woning van den organist Johan Christoffel, de Koning der Bach's, die heden als gastheer van al de mannelijke leden zijner familie, een gewichtige rol te vervullen heeft. De familie-vereeniging der Bach's wekte de belangstelling van geheel Eisenach. De kloeke, degelijke organist, had niet alleen als toonkunstenaar maar ook als mensch aller achting en liefde gewonnen. Zijn neef Ambrosius, Hof- en stads-muzikant te Eisenach, gold evenzeer voor een braaf, verdienstelijk man. Van zijn acht kinderen had Ambrosius nog slechts drie zonen mogen behouden.

Daar de muziek erfelijk scheen in deze familie, be-

den straatweg en de met zweet bedekte paarden draven met nieuwen moed, want ginds troont op zijn onwrikbaar met welig hout bevloert voetstuk de grijze, statige wachter, verreezen door het stoute woord van Lodewijk den Springer:

„Warte Berg, du sollst eine Burg werden!”

— Ho, ho! Postiljon, ho!

Het rammelend gevaarte staat stil, twee passagiers stappen uit. De eerste, jong en vlug, met een enkelen sprong en een vroolijk „Io!” de ander, een twintigtal jaren ouder en omzichtiger. Het portier wordt dichtgeslagen en de postwagen geraakt weder in beweging.

— Dáár.... dáár ligt onze éénige Wartburg! — roept de jongste, met zijn hoed heen en weder wuivend.

— Als ik dien indrukwekkenden wachter zie, omringd van deze schoone natuur waarop hij zoo vast en rustig nederstaart, gevoel ik de grootste behoefte hem te omarmen!

— Omarm het goede wat u vandaar gekomen is en houd het vast uw leven lang! — antwoordt zijn metgezel, met een peinzenden blik op den schilderachtigen omtrek.

— O ja, dat wil ik als een rechtgeaarde Bach, Oom Christoffel ¹⁾! Is niet de leus der Bach's, van af dat onze stamvader Veit den voet zette op dezen door Luther gewijden bodem „*alles ter eere Gods?*”

— *Alles ter eere Gods!* — herhaalt de oom ernstig.

¹⁾ Johan Christoffel 1645—1694 Hofmuzikant te Arnstadt, tweelingbroeder van Johan Ambrosius.

— Met de hand op 't hart willen wij 't elkander op dezen vereenigingsdag weder beloven. In een tijd van zoo groote goddeloosheid mogen we te meer toezien, dat we den Heer trouw blijven, en met de gaven die Hij ons schonk, eer bewijzen. Komaan, Johan ¹⁾, dat voetpad op. Zonder veel tijdverlies kunnen we ons dien kleinen omweg boven-over wel vergunnen. 't Is nog vroeg.

— Maar vader zal zich ongerust maken; hij verwacht ons met den postwagen. Had ik dat maar niet zoo vast en zeker geschreven.

— Nu, dan maar den kortsten weg onder 't lommer. Ik meende, dat vader ons niet zoo vroeg verwachten kon, wijl neef Michaël ²⁾ gedeeltelijk den weg te voet af wou leggen.

— Neef Michaël blijft zijn oude gewoonte trouw. Een kras man!

— Krasser dan ik. Aan lichaamskracht heb ik niet te over. Op 't orgel wint Michaël 't mij ook af in kracht, al kan men hem niet gelijk stellen met zijn broeder Johan Christoffel te Eisenach ³⁾ toch is hij een voortreffelijk organist en hoe slecht betaald! Moeite heeft hij om met zijn vrouw en viertal dochters rond te komen.

— 't Huwelijk is kostbaar, Oom, dat heb ook ik al bemerkt; — antwoordt Johan glimlachend — en toch zijn mijn Eva en ik 't volkomen eens, dat het den hoog-

¹⁾ Johan Christoffel 1671—1698, organist te Ohrdruf, oudste zoon van Johan Ambrosius.

²⁾ Johan Michaël, organist te Gehren.

³⁾ Johan Christoffel, Hof- en stadsorganist te Eisenach, 1643—1703). Beroemde organist en contrapuntist.